

Pomiar aktywności właściwej izotopu ^{137}Cs w suszonych grzybach

1. Wstęp

Celem tego doświadczenia było zbadanie aktywności właściwej izotopu ^{137}Cs zawartego w suszonych grzybach, a także oszacowanie masy grzybów, którą musiałby zjeść człowiek, aby pochłonięta dawka promieniowania ^{137}Cs była równa górnej granicy normy.

2. Wprowadzenie teoretyczne

Rozważmy układ przedstawiony na rys. 1. W wyniku rozpadu ^{137}Cs do ^{137}Ba w grzybach (znajdujących się w układzie jako próbka), zostają m. in. wyemitowane kwanty gamma. Te wpadają do scyntylatora. W scyntylatorze podlegają one dwóm zjawiskom: zjawisku fotoelektrycznemu, oraz Comptona. W wyniku zj. fotoel. kwant gamma zostaje pochłonięty, a wyemitowane zostają kwanty X oraz wybity zostaje elektron. W wyniku zj. Comptona kwant gamma traci część energii na wybitcie elektronu, po czym obydwaj z nich powodują dalsze "reakcje" w scyntylatorze (bądź też kwant gamma "ucieka" z detektora). Natomiast elektrony pobudzają kryształki NaI, te zaś wpadają już do fotopowielacza, który wielokrotnie zwiększa intensywność wiązki, ta zaś ostatecznie dociera do anody. Sygnał z anody jest wzmacniany we wzmacniaczu, po czym zamieniany jest na sygnał cyfrowy w przetworniku ADC. Sygnał cyfrowy jest rejestrowany przez komputer.

Cały układ ma charakterystykę liniową względem energii rejestrowanych kwantów gamma, zatem można dzięki niemu badać energię rozpadów, a nie tylko ich liczbę.

Przez układ pomiarowy nie są rejestrowane wszystkie rozpady ^{137}Cs , a tylko te, które wpadają do scyntylatora. Nietrywialnym problemem staje się zatem kwestia wydajności geometrycznej (a także energetycznej) układu.

Nie wdając się w szczegóły (omówione w skrypcie) można powiedzieć, że zachodzi następująca zależność [1]:

$$I = \int_V A_w \varepsilon(h, r) dm = A_w \frac{M}{V} \int_V \varepsilon(h, r) dV$$

gdzie: I - intensywność kwantów pochodzących z próbki i zarejestrowanych przez detektor, A_w - aktywność właściwa próbki, V - objętość próbki, $E(r,h)$ - funkcja (o nieznanym teoretycznie postaci) wydajności rejestracji promieniowania ze źródła punktowego o współrzędnych r i h . Zachodzi również zależność [2]:

$$\varepsilon(h,r) = \frac{I}{I_0}$$

gdzie: I - intensywność kwantów emitowanych przez źródło punktowe, I_0 - intensywność kwantów zarejestrowanych w pikcie pełnej energii.

3. Układ doświadczalny

Układ doświadczalny nie odbiegał od tego, który został schematycznie przedstawiony na rysunku 1. Do zbierania i częściowej analizy danych na komputerze wykorzystałem program COALA.

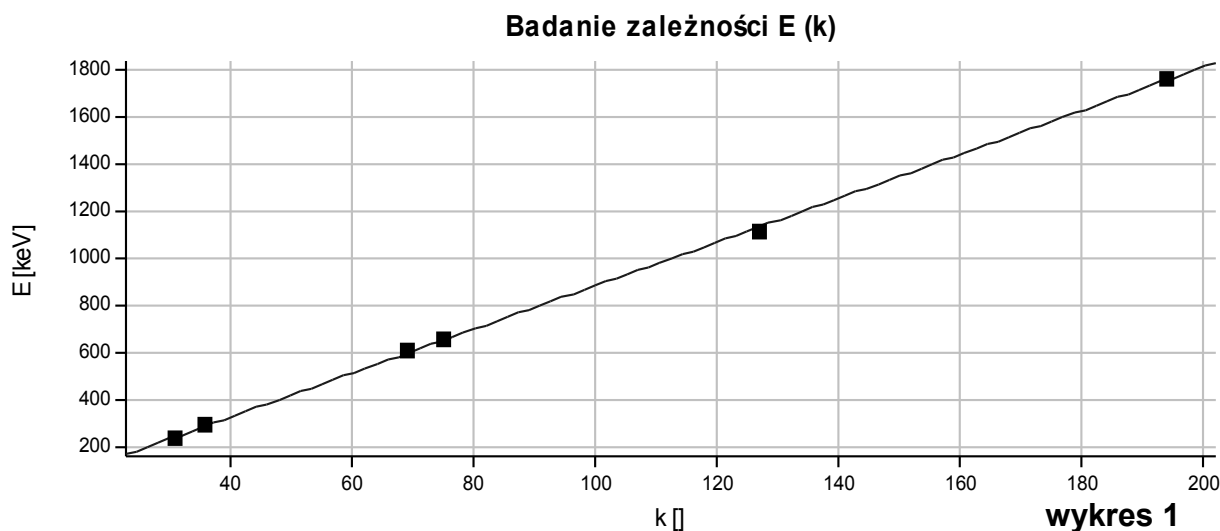
4. Przebieg doświadczenia

Najpierw zmierzyłem widmo radzieckiego zegarka z izotopem ^{226}Ra , po czym dokonałem pomiarów intensywności promieniowania próbki zawierającej "czysty" ^{137}Cs dla różnych położań (r,h) próbki. Po tych pomiarach zmierzyłem widmo grzybów, a także widmo promieniowania tła. Na koniec zmierzyłem wymiary i masę pojemnika z grzybami oraz samych grzybów.

5. Wyniki

5.1 Kalibracja

Na podstawie pomiaru widma ^{137}Cs oraz ^{226}Ra , oraz znajomości wartości energii ich pików udało mi się skalibrować układ, tzn. dokonać dopasowania zależności liniowej $E = a \cdot k + b$, zamieniającej nr. kanału k na energię kwantu rejestrowaną w tym kanale. Wykres 1 przedstawia dopasowanie prostej najmniejszych kwadratów.

Otrzymałem następujące wartości współczynników:

$$a = (9.267 \pm 0.081) \text{ keV}$$

$$b = -39.5 \pm 8.5$$

5.2. Intensywność prom. ^{137}Cs dla grzybów

W widmie próbki grzybów odnalazłem pik odpowiadający energii rozpadu ^{137}Cs . Liczbę zliczeń w tym pikie policzyłem poprzez dopasowanie krzywej Gaussa do pików po odjęciu wpierw odeń tła. Podzieliwszy liczbę zliczeń w tym pikie przez czas pomiaru otrzymałem intensywność: $I = (1.591 \pm 0.093) \text{ Bq}$

5.3 Wyznaczanie wydajności

* Aktywność próbki cezu w roku 1988 wynosiła 134 kBq. Ponieważ dla ^{137}Cs $T_{1/2} = 30.17$ lat, to aktywność ^{137}Cs w chwili pomiaru wynosiła około $A = 84.25 \text{ kBq}$.

* dla pomiarów intensywności I w funkcji (h,r) otrzymałem następujące wyniki:

dla $r = (0 \pm 0.1) \text{ cm}$:

$h \text{ [cm]}$	$I \text{ [Bq]}$
0	570.487
1.5	192.805
2.8	102.095
5.8	44.429

dla $r = (1.3 \pm 0.1) \text{ cm}$:

$h \text{ [cm]}$	$I \text{ [Bq]}$
0	426.205
1.5	199.145
5.8	41.5

dotychczasowy pomiar: $I = 479.38 \text{ Bq}$
dla $r = (0.6 \pm 0.1) \text{ cm}$, $h = 0 \text{ cm}$

wszystkie pomiary: błąd $h = 0.1 \text{ cm}$, błąd $I = \text{ok. } 5\%$.

Najlepiej pasującą funkcją do tych punktów okazała się być $E(h) = 1/(a \cdot h^2 + b \cdot h + c)$, gdzie $a = 37.173 \text{ 1/cm}^2$, $b = 118.762 \text{ 1/cm}$, $c = 170.772$, zaś zależność $E(r)$ daje się dość dobrze przybliżyć zależnością liniową. Ostatecznie więc (po analitycznym wycałkowaniu):

$$\int_V \varepsilon(h,r) dV = (0.992 \pm 0.069) \text{ cm}^3$$

Pojemnik z grzybami miał masę $M = (66.3 \pm 0.1) \text{ g}$, symetrię (w dobrym przybliżeniu) walcową, promień $r = (5.7 \pm 0.1) \text{ cm}$, wysokość $(5.0 \pm 0.1) \text{ cm}$.

Przekształcając wzór [1] otrzymuję ostatecznie wartość aktywności własnej badanej próbki: $A_w = 12332 \text{ Bq/kg}$.

Dla ^{137}Cs wartość dawki granicznej (ALI) dla osób nie związanych zawodowo z promieniowaniem wynosi 80 kBq. Zatem, aby wchłonąć graniczną dawkę promieniowania, należałoby skonsumować ok. 6.7 kg suszu grzybowego, czyli ok. 200 kg grzybów.